

Livet i »Søndertoft« omkring 1930

Af Gunnar Bloch Gregersen

15 september 1915 kom den førstefødte i dete århundrede til verden i »Søndertoft« i den lille landsby Ho.

10 april 1930 kom den sidste af en børneflokk på ni til verden samme sted. Familien Gregersen talte herefter 13 personer i alt (en farmor og farfar boede i aftægtslængen), alle skulle fødes og klædes af indtægterne på den lille gård.

Som indledningen antyder er vi i Vestjylland, og dette burde altsammen have været skrevet på ægte vestjysk, men det bliver for besværligt selv for en vestjyde. Lad alligevel følgende selvpoplevelse fra 1936, være en del af indledningen - med enkelte vestjyske ord i:

Ho skole var på skoleferierejse en lille uge sikkert for første gang så langt som til Sjælland (Uglerup), på en udvekslingsferie med skolen derfra. På vejen hjem i toget, der var et rigtigt damplokomotivtog, der smed en masse kulstøv fra sig, kom en herre ind i den kupe', hvor jeg sad sammen med flere andre elever; Herren spurgte, hvor vi kom fra, og vi svarede efter nogen nølen, »fræ Huue«, hvilket helt klart for os betød »fra Ho«, manden rystede på hovedet og spurgte igen - samme svar.

Lærer Hedager, som sad i den tilstødende kupe', havde hørt samtalen og forklarede os, at vi til ikke-vestjyder skulle sige Ho, men ellers kunne vi også bare sige Blåvand, for så

vidste de fleste, hvor i landet, vi kom fra.

Lidt senere kom en pæn dame forbi vores kupe' og også hun spurgte os, hvor vi kom fra. Nu havde vi lært lektien og svarede prompte, næsten i kor »fræ æ Blo-wand«, for sådan udtalte en ægte vestjyde i al fald dengang dette stednavn. Forvirringen var igen stor hos spørgeren, indtil en af os tog mod til sig og udtalte på korrekt rigsmål »Blåvand« og så lyste damen op i et stort smil.

Det må være ret indlysende, at en familie med ni børn og to aftægtsfolk på en lille vestjysk gård, ikke havde hverken plads eller råd til så mange. Da skolegangen fra tiårsalderen kun var om vinteren, passede dette med, at vi fra 11- 12 årsalderen måtte »ud at tjene« i sommerperioden. Undtagen herfra var et par stykker af børneflokken, der skulle hjælpe til derhjemme. Lønnen for de »tjenende« på 11-14 år var, foruden kost og logi 25- 75 kr. for sommeren.

Da vores flokk havde et rimeligt godt ry, var det aldrig svært for os at få et sommerjob.

14 år og voksen

14 år og konfirmeret, så var det slut med skolegangen og så skulle man rigtig ud at være tjenestekarl eller -pige. (vi var fem drenge og fire piger).

Hvor var det så herligt, når vi nogle få gange årligt var samlede i hjemmet - ikke mindst

i julen og til fars fødselsdag. Det var den 23 juni, højsommer og festligt bål, som vi kaldte blus, på den østre banke.

Gården »Søndertoft«

Foruden hovedarealet, hørte til gården »Søndertoft« elleve parceller, placerede forskellige steder, heraf fire på Skallingen. Desuden var der et stykke mose, som vi kaldte »klynemosen«. Herfra hentedes de klyne, der senere var at finde i køkkenets klynkasse, der daglig skulle fyldes af os børn.

Som supplement til klynene var det legalt at hjemtage ukurant drivtømmer fra Skallingen.

Det blev ikke mindst brugt som »optændingspinde« for klynene. Ofte var der søm i træet og disse blev omhyggeligt trukket ud og rettede, hvilket gjorde dem næsten lige så gode som nye søm.

Til den store bageovn, der var placeret i aftægtslængen, fyrede far altid med lyng, (det kaldtes at lyse). Vi havde en del hede, hvorfra, foruden bageovnopvarmning, i visse føderknappe år fintskåret lyng blev anvendt som kvægfoder.

Jeg kan huske, at vore bedsteforældre altid var glade når der bagtes i den store ovn, (specielt om vinteren), ikke bare for brødet, men

Søndertoft omkring 1954. (Foto: Privateje)

også fordi deres dobbeltseng var placeret lige bag ovnens sidevæg, og dette gav i reglen eftervarme nok til et par dages god sengevarme.

Dyrebesætningen var c. 6-8 malkekøer (rød-hvid korthornskvæg) 12 stk ungvæg og kalve, 1-2 grisesøer, 5-10 unggrise og slagterigrise, 2 jyske heste og engang imellem et føl, en halv snes får og lam, 20-30 høns, som det var særlig vigtig at få lukket ind om aftenen, for at ikke ræven skulle tage dem om natten.

Endvidere havde vi et par gæs, en hund og kat, ind imellem duer og kaniner, samt ikke at forglemme, et par bistader og en bikube.

Ud over, hvad selve gården kunne yde til føde og klæder, var det så heldigt, at min far var en dygtig jæger og ekspert i at stange ål i fjorden med lyster. Vi drenge havde gerne en ruse ude, eller vi trådte »botter«, d.v.s. i de vandhuller mellem Langli-Skallingen-Nyeng, som blev tilbage ved ebbe, var ofte nogle skrubber og rødspætter, som vi så listede os ind på, når de prøvede at gemme sig i sandbunden, vi satte en fod på dem - og haps, så var der fangst. En del af disse fisk blev soltørrede og senere ristede i komfurets ild efter at være omviklede med avispapir.

Et andet supplement til husholdningen var blåbær og tranebær, som vi plukkede om sommeren.

Af de hunde, vi havde i min barndom, husker jeg bedst gravhunden »Basse« fra 30erne. Den løb altid mellem baghjulene på hestevognen, når vi kørte ud til de forskellige marker og marskenge og den fulgte bedste-far på hans mange spadsereture til familie og bekendte.

Fjerkræet

Det var, som nævnt, af stor vigtighed at få lukket hønsene forsvarligt ind om aftenen. De var ikke beskyttet af en hønsegård, men var ganske fritgående, hvilket bl.a. betød adgang til møddingen.

Med gåsen var det imidlertid noget andet. Jeg husker et år da vores gås fandt på at bygge sig en rede i den nærliggende plantage. Vi drenge blev sat på opgaven med at få både gås, rede og æg hentet hjem til gåsehuset. Jeg husker ikke præcist denne transport, men jeg husker meget tydeligt at gåsen ikke var enige med os angående flytningen og overfaldt mig under transporten. Dens vingeslag var hårdere end jeg havde drømt om, og jeg kunne nu bedre forstå at gåsen ikke var særlig bange for ræven.

Havet

Det var naturligvis ikke så rart, hvis ræven gik på rov i hønsehuset og dræbte en del af bestanden, (jeg husker et par gange, dette skete), ejheller var det rart, når stormfloden tog et par af vore får, eller når sandstorme om foråret ødelagde de nyspirede planter på marken, men værst af alt var nok, når en stormflod oversvømmede næsten halvdelen af vore agermarker med Vesterhavets salte vand. I sådanne stunder kunne mine forældre alligevel sige: »Gud ske lov - der gik da ingen menneskeliv tabt.« Dette i erindring om tabet af vores farbror og bedstefars to brødre, som alle var druknede under udførelsen af deres hverv på havet.

Ho er jo som bekendt havet nær, og helt indtil tyverne havde man da også to mindre fiskekuttere i Ho havn, der kaldtes »Lossebroen«. Derudover var der et mindre fladbundet

Familie og venner river høet på engen 1922. (Foto: Privateje)

fragtskib, som dengang, før der kom lastvogn- og rutebilforbindelser, bragte varer som kunstgødning, foderstoffer, kul og lignende grovvarer til Ho fra Hjerting og Esbjerg; afhængig af vind og vejr skete dette et par gange om ugen. (Sidste ejer af denne båd var Søren Myrthue)

Fårehyrde på Skallingen

En af de største oplevelser, især for drengene, var når vi skulle være fårehyrde på Skallingen en lille ugestid. Dette hverv gik, før en fast fårehyrde blev ansat, på skift mellem lodsejerne.

Her fik vi lov til, sammen med bedstefar at overnatte i hyrdehuset midt på halvøen; næsten uanset hvor varmt det ellers var, var det en meget vigtig ting for os, at få sat ild i

husets gamle komfur. Jeg kunne blive ved med at nævne små-men for os børn store-oplevelser, de kan langt fra alle komme med her, men en mere vil jeg dog nævne, nemlig når vi skulle bjærge hø på Skallingen. Da kunne det ske, at vi overnattede derovre ligende under vognen, hvor vi havde bygget os et høhus. Her nød vi mors store madkasses indhold med saftvand til - åh, hvor var det spændende.

Hvad mekanik og tekniske hjælpemidler angik, havde vi det noget småt, der var hverken elektricitet, petroleumsmotor eller telefon, men dog en håndtrukket vaskemaskine og en honningslyngemaskine. Tærskemaskiner og hakkelsesmaskiner blev trukket via en hestegang, kornet blev kørt til møllen for at blive formalet.

Politik og religion

Hvad angik politik og religion i hjemmet, havde mine forældre og bedsteforældre en liberal holdning. Far var formand for venstrevælgerforeningen.

På det religiøse område havde man en grundtvigsk indstilling, man gik på skift i kirke, der skulle helst møde en fra hver familie, (naturligvis var der familier, der aldrig kom i kirken), men om årsagen var en regulær trang til at gå i kirke, om det var for at »vise ansigt« overfor præsten, eller om almindelig nysgerrighed var drivkraften, skal jeg lade være usagt. Et forhold i denne forbindelse var i al fald, at visse oplysninger blev givet udenfor kirken efter gudstjenesten, hvor sognefogeden, i det hjørne ved våbenhuset, der den givne søndag gav læ for vinden, oplæste offentlige bekendtgørelser.

En af min families relationer til kirken var, foruden det religiøse, at skibet »Valparaiso«, der hænger i Ho kirke er bygget og skænket kirken af et familiemedlem på bedstemors side, nemlig kaptajn Peder Lorentzen, som havde ført originalen i det virkelige liv. Det gamle skib i kirken er som bekendt, Nordens ældste kirkeskib.

Bedsteforældre og aftægtsfolk

At gå på aftægt, var en kombination af ejendomsoverdragelse og alderdomsforsørgelse.

Der oprettedes en kontrakt, hvor det i detaljer blev beskrevet, hvilke ydelser aftægtsfolkene havde krav på, og ud over alle fornødheder til livets opretholdelse skal her lige nævnes:

Punkt 6: I sygdoms og alderdomstilfælde skal gårdens ejer passe og pleje aftægtsfolke-

ne forsvarligt og godt, lave deres mad, gøre rent for dem, vaske deres tøj etc.

Punkt 7: Aftægten leveres uforandret til den længstlevendes død.

Punkt 8: Ved aftægtsfolkenes dødelige afgang, skal ejeren besørge og bekoste deres hæderlige og anstændige begravelse efter egnens skik og brug.

At have aftægtsfolk boende havde både fordele og ulemper. Blandt fordele kan nævnes at vi børn allerede før vi kom i skole, fik den første undervisning af bedstefar, som efter datiden havde en god skoleuddannelse. Man havde dengang - i al fald i min familie - den indstilling, at de, der havde evnerne, også havde pligten.

Bedstefar (farfar) havde styrmandseksamen fra Nordby navigationsskole og sejlede nogle år som styrmand, før han gik i land og overtog gården »Søndertoft« efter en onkel. Hermed lagde han ligesom en linie for fremtidens sønner af »Søndertoft« trods en vis lyst til søen, der jo var så tæt på os. Dog blev den yngste af mine brødre, Sven, fiskeskipper.

Praktisk var min bedstefar også. F. eks. var han ekspert i at lave reb, specielt det han lavede af hestehalehår var helt fantastisk.

Det kunne vel være en ide at »runde af« med at gengive uddrag af et brev, som fra »Søndertoft« blev sendt til min faster i New York.

Det er skrevet med en sirlig og let læselig skrift af min bedstefar, der da var 85 år gammel:

Søndertoft, Ho 1. August 1937

.... Hvad mig gamle angår, da synes jeg det er svækkedes en hel Del i min færden, som

maa foregaa mer langsom. Men jeg var da igaar ude paa Tippen at rive Hø i en 3 timer, for at hjælpe Søren Jps. og Hanne og drenge-
ne, som var derude, de avler der en Masse af Hø og Korn, vel langt over 20 læs. Søren Jps. Har sat denne stykke Udmark i en vældig Kultur, efter som det var i Jes Gundesens Tid. Mit Syn udefter, har jo i de senere Aar taget saa voldsom af. Jeg kunne ikke godt se No. Og Navne paa Gaderne i Esbjerg og skulle tæt ind paa Personer for at kende dem. Mit syn er blevet noget forunderlig, læser og skriver uden Brilller, og kan da ikke se i Brilller, men udefter i et Taage. Men paa min sidste Hjemrejse fra Esbjerg, gik jeg dog efter megen overvejelse og tvivl ned til en Øjenoptiker i Varde, og fik Øjnene afprøvet til et par Brilller, og jeg fik alligevel et Par, som kunne hjælpe og kunne nu see, saavel No som Navne i hver Side af Gaden. Jeg har dem altid paa, naar jeg gaar ud, og jeg er glad ved at kunne se Omgivelserne rigtig klar og i god afstand, som jeg slet ikke kunne se i de senere Aar.

For denne Øjenprøve og Brilller gav jeg 10 kr. men jeg er som sagt glad for at jeg besluttede Forsøget, og ellers har jeg det helt godt og bliver godt passet og faar min gode Underhold. Herhjemme har de endnu travlt med Høet, er ikke færdig paa Skallingen med Rivning, de rev derovre i gaar hele dagen, Niels, Gunnar og Kristian, har vist faaet 7 Læs hjem derfra, og er maaske lige saa mange til. Anna, Ellen og Poul tjener ude og Hans lige-

ledes. Søren Jps. er meget raskere i Sommer end ifjor, de har en dreng, den største af Jens Sørens og Gustes i Møllen, en rask dreng paa 10 aar.

Anna er i Vejers Badeby i en butik fra 1ste Juni til September, var der og ifjor.

Stinne fra Skoulund med børn har ligget ved Vejers Strand i en Ugestid i en lejet Badevilla, vel for at bade ved Vesterhavets Bølger.

P. Lorentzen og Ketty og Marie (hans husbestyrerinde) de kom i forrige Uge Lørdag Eftermdg. Pigerne var cyklende helt fra Esbjerg over Tarphage. De cyklede igen om Mandagen efter at vi den dag havde spist til middag og Faaet Kaffe oppe hos Søren og Hanne.

P. Lorentzen ventede til om Tirsdagen og tog med Postvognen over Middag. Om Søndagen var Niels kørende med os til Skallingen. Derovre er der mange Turister nutil dags, særlig om søndagen.....

Golfklub

Gården »Søndertoft« har siden 1993 været hjemsted for »Blåvandshuk« golfklub med såvel klubhus og restaurant »Ho Bugt«, som golfbane med 18 huller o.s.v.

Forkortelsen Jps. står for Jepsen (min farbroder).

Gunnar Bloch Gregersen. Født i Ho 1923. Agronom, pens. laboratorieførstander på morgenmadsfabrikken OTA A/S, Nakskov.